

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування
Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Кафедра фінансів та економічної безпеки

06-03-351М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до виконання практичних завдань та самостійної роботи із
навчальної дисципліни
«Економічна безпека держави»
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
за освітньо-професійною програмою «Фінанси, банківська справа та
страхування» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та
страхування» денної та заочної форм навчання

Рекомендовано науково-методичною
радою з якості ННІЕМ
Протокол № 1 від 24 вересня 2024 року

Рівне – 2024

Методичні вказівки до виконання практичних завдань та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Економічна безпека держави» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою «Фінанси, банківська справа та страхування» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» денної та заочної форм навчання [Електронне видання] / Ляхович О. О. Рівне : НУВГП, 2024. 16 с.

Укладач: Ляхович О. О., к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів та економічної безпеки.

Відповідальний за випуск: Мельник Л. В., д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів та економічної безпеки.

Керівник (гарант) освітньої програми «Фінанси, банківська справа та страхування»:

Кондрацька Н. М., к.е.н., доцент кафедри фінансів та економічної безпеки.

Шифр попередньої версії МВ: 06-03-313

© О. О. Ляхович, 2024
© НУВГП, 2024

ЗМІСТ

Загальні положення.....	4
Тематичний зміст навчальної дисципліни.....	7
Методичні рекомендації до проведення практичних занять.....	8
Практичне заняття № 1. Теоретико-методологічні основи економічної безпеки держави.....	8
Практичне заняття № 2. Система економічної безпеки держави: суб'єкти, об'єкти та механізми.....	9
Практичне заняття № 3. Управління економічною безпекою держави та стратегічне планування.....	10
Практичне заняття № 4. Індикатори та методика оцінювання рівня економічної безпеки.....	11
Практичне заняття № 5. Фінансова та бюджетна безпека як складові економічної безпеки держави.....	11
Практичне заняття № 6. Інвестиційна, виробнича та енергетична безпека держави.....	12
Практичне заняття № 7. Зовнішньоекономічна безпека держави.....	12
Практичне заняття № 8. Соціальна, демографічна та інноваційна складові економічної безпеки.....	13
Перелік орієнтовних тем для самостійної роботи студента.....	14
Рекомендована література.....	15

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Навчальна дисципліна «Економічна безпека держави» займає провідне місце у системі підготовки фахівців з фінансів, банківської справи, страхування та державного управління. Вона формує цілісне уявлення про природу, сутність, структуру та механізми забезпечення економічної безпеки держави в умовах глобалізації, трансформаційних змін та зростання ризиків у національній економіці.

Метою вивчення дисципліни є формування у здобувачів системних знань про сутність економічної безпеки держави, її складові, критерії, індикатори, загрози та інституційні механізми захисту, а також розвиток умінь оцінювати рівень економічної безпеки і приймати обґрунтовані управлінські рішення у сфері її забезпечення.

Предметом вивчення дисципліни є закономірності функціонування та розвитку системи економічної безпеки держави, сукупність економічних, фінансових, організаційно-правових і соціальних відносин, що виникають у процесі її забезпечення.

Основними завданнями дисципліни є:

- розкриття теоретико-методологічних основ економічної безпеки держави;
- вивчення системи показників, що характеризують рівень економічної безпеки;
- аналіз внутрішніх і зовнішніх загроз економічній безпеці;
- оволодіння методиками оцінювання стану економічної безпеки держави;
- ознайомлення з механізмами державного регулювання, спрямованими на зміцнення економічної безпеки;
- формування навичок розроблення стратегій і програм забезпечення економічної безпеки.

За результатами вивчення дисципліни студенти повинні знати:

- сутність, структуру та функції економічної безпеки держави;
- основні складові економічної безпеки (фінансова, енергетична, інвестиційна, зовнішньоекономічна, соціальна тощо);
- методики оцінювання рівня економічної безпеки;
- основні індикатори, критерії та порогові значення економічної безпеки;

- систему загроз і ризиків, що впливають на стан безпеки держави;
- основні напрями державної політики у сфері економічної безпеки.

вміти:

- здійснювати діагностику стану економічної безпеки держави за допомогою статистичних та аналітичних методів;
- аналізувати вплив внутрішніх і зовнішніх факторів на економічну стабільність;
- визначати та інтерпретувати індикатори економічної безпеки;
- розробляти пропозиції щодо підвищення рівня економічної безпеки;
- застосовувати інструменти державного регулювання у сфері економічної безпеки;
- формувати аналітичні висновки і рекомендації щодо стратегічного зміцнення економічної безпеки держави.

Вивчення дисципліни «Економічна безпека держави» забезпечує отримання наступних програмних компетентностей:

Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в ході професійної діяльності у галузі фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку або у процесі навчання, що передбачає застосування окремих методів і положень фінансової науки та характеризується невизначеністю умов і необхідністю врахування комплексу вимог здійснення професійної та навчальної діяльності.
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК06. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні. ЗК07. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями. ЗК 08. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. ЗК 10. Здатність працювати у команді. ЗК 11. Здатність спілкуватися з представниками

	інших професій груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).
Фахові компетентності спеціальності (СК)	СК01. Здатність досліджувати тенденції розвитку економіки за допомогою інструментарію макро- та мікроекономічного аналізу, оцінювати сучасні економічні явища. СК05. Здатність застосовувати знання законодавства у сфері монетарного, фіскального регулювання та регулювання фінансового ринку. СК10. Здатність визначати, обґрунтовувати та брати відповідальність за професійні рішення. СК11. Здатність підтримувати належний рівень знань та постійно підвищувати свою професійну підготовку. СК 12. Здатність ідентифікувати проблемні аспекти та обґрунтовувати пріоритетні напрями покращення функціонування державних, корпоративних фінансів, фінансів домогосподарств, фінансової системи в цілому.

Вивчення дисципліни «Економічна безпека держави» базується на знаннях, отриманих з таких навчальних дисциплін, як «Вступ до спеціальності», «Макроекономіка», «Мікроекономіка», «Фінанси», «Страховання та фінанси страхових організацій», «Банківська система», «Бюджетна система», «Корпоративні фінанси», «Фінансовий аналіз», «Фінансова безпека суб'єктів господарювання».

2. ТЕМАТИЧНИЙ ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Особливе місце у ході вивчення дисципліни «Економічна безпека держави» належить практичним заняттям, на яких відбувається закріплення теоретичних знань, отриманих на лекціях, семінарських заняттях та в процесі самостійної роботи над дисципліною. Перелік основних тем практичних занять з навчальної дисципліни «Основи наукових досліджень» наведений у таблиці 1.

Таблиця 1. – Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Теоретико-методологічні основи економічної безпеки держави	2
2.	Система економічної безпеки держави: суб'єкти, об'єкти та механізми	2
3.	Управління економічною безпекою держави та стратегічне планування	4
4.	Індикатори та методика оцінювання рівня економічної безпеки	4
5.	Фінансова та бюджетна безпека як складові економічної безпеки держави	4
6.	Інвестиційна, виробнича та енергетична безпека держави	4
7.	Зовнішньоекономічна безпека держави	2
8.	Соціальна, демографічна та інноваційна складові економічної безпеки	4
	Разом	26

3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1

ТЕМА 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Мета: сформувати у здобувачів вищої освіти цілісне уявлення про сутність, зміст, структуру та основні наукові підходи до визначення економічної безпеки держави, її місце в системі національної безпеки.

Обговорення теоретичних питань:

1. Дайте визначення поняття «економічна безпека держави».
2. Які основні елементи входять до структури економічної безпеки?
3. Охарактеризуйте історичні етапи формування концепції економічної безпеки.
4. Розкрийте сутність основних наукових підходів до визначення економічної безпеки (ресурсний, функціональний, інституційний тощо).
5. Визначте місце економічної безпеки у системі національної безпеки держави.
6. Охарактеризуйте взаємозв'язок економічної безпеки з політичною, соціальною та воєнною безпекою.

Практичні завдання:

Завдання 1.1. Побудуйте структурну схему економічної безпеки держави, виділивши її основні складові (фінансова, виробнича, соціальна, інвестиційна, інноваційна, енергетична тощо) та коротко охарактеризуйте їх зміст.

Завдання 1.2. Використовуючи приклади з історії економічного розвитку України або інших країн, проаналізуйте, як змінювалося розуміння економічної безпеки під впливом глобальних та національних криз.

Завдання 1.3. Оцініть роль економічної безпеки у забезпеченні національної безпеки держави. Визначте основні загрози, які сьогодні впливають на рівень економічної безпеки України.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2

ТЕМА 2. СИСТЕМА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ: СУБ'ЄКТИ, ОБ'ЄКТИ ТА МЕХАНІЗМИ

Мета: сформувати розуміння структури системи економічної безпеки, ролі її суб'єктів і механізмів забезпечення.

Обговорення теоретичних питань:

7. Сутність системи економічної безпеки.
8. Основні суб'єкти забезпечення економічної безпеки.
9. Об'єкти економічної безпеки та їх характеристика.
10. Механізми реалізації політики економічної безпеки.
11. Взаємозв'язок державного, регіонального та корпоративного рівнів безпеки.

Практичні завдання:

Завдання 2.1. Скласти схему системи економічної безпеки України, визначивши основні суб'єкти (державні органи, інститути, підприємства) та їхні функції.

Завдання 2.2. На прикладі однієї державної установи або підприємства визначити основні об'єкти економічної безпеки.

Завдання 2.3. Проаналізувати механізми забезпечення економічної безпеки у вибраній країні (наприклад, США, Польща, Японія). Порівняти з українською моделлю.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3

ТЕМА 8. УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ДЕРЖАВИ ТА СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ

Мета: сформувати знання про механізми управління економічною безпекою та розробку стратегічних рішень на державному рівні.

Обговорення теоретичних питань:

1. Організаційно-інституційна система управління економічною безпекою.
2. Державна стратегія економічної безпеки: структура та пріоритети.
3. Моніторинг і прогнозування стану економічної безпеки.
4. Інструменти державного регулювання економічних ризиків.
5. Особливості управління безпекою в умовах війни та відновлення.

Практичні завдання:

Завдання 3.1. Проаналізувати основні положення Стратегії економічної безпеки України.

Завдання 3.2. Розробити модель системи моніторингу загроз економічній безпеці.

Завдання 3.3. Підготувати пропозиції щодо вдосконалення державної політики у сфері економічної безпеки.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4

ТЕМА 4. ІНДИКАТОРИ ТА МЕТОДИКА ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Мета: навчитися використовувати індикатори та методики для оцінювання стану економічної безпеки держави.

Обговорення теоретичних питань:

1. Підходи до оцінки економічної безпеки.
2. Індикатори економічної безпеки та їх класифікація.
3. Порогові значення показників.
4. Методи інтегральної оцінки економічної безпеки.
5. Використання індикаторів у процесі стратегічного планування.

Практичні завдання:

Завдання 4.1. За даними офіційної статистики розрахувати три ключові індикатори економічної безпеки (наприклад, рівень ВВП, інфляції, державного боргу).

Завдання 4.2. Провести порівняльний аналіз індикаторів економічної безпеки України та однієї з країн ЄС.

Завдання 4.3. Побудувати узагальнену таблицю або діаграму інтегральної оцінки економічної безпеки.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5

ТЕМА 5. ФІНАНСОВА ТА БЮДЖЕТНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Мета: сформувати вміння оцінювати фінансову та бюджетну безпеку держави, визначати загрози її стабільності.

Обговорення теоретичних питань:

1. Поняття фінансової безпеки держави.
2. Бюджетна безпека: сутність і критерії оцінки.
3. Податкова безпека як елемент фінансової стабільності.
4. Загрози фінансовій безпеці у воєнний та післявоєнний періоди.
5. Механізми забезпечення фінансової стабільності.

Практичні завдання:

Завдання 5.1. Проаналізувати структуру державного бюджету України за останній рік. Визначити потенційні ризики для бюджетної безпеки.

Завдання 5.2. Розрахувати рівень дефіциту бюджету та обґрунтувати його вплив на фінансову безпеку.

Завдання 5.3. Розробити пропозиції щодо зміцнення бюджетної безпеки у контексті післявоєнного відновлення.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6

ТЕМА 6. ІНВЕСТИЦІЙНА, ВИРОБНИЧА ТА ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ

Мета: навчитися аналізувати рівень інвестиційної, виробничої та енергетичної безпеки як ключових складових економічної стабільності держави.

Обговорення теоретичних питань:

1. Інвестиційна безпека: сутність, показники, загрози.
2. Виробнича безпека і технологічна незалежність.
3. Енергетична безпека: структура, ризики та напрями зміцнення.
4. Вплив зовнішньоекономічних факторів на енергетичну стабільність.
5. Державна політика у сфері інвестиційної та енергетичної безпеки.

Практичні завдання:

Завдання 6.1. Проаналізувати структуру прямих іноземних інвестицій в Україну за останні роки.

Завдання 6.2. Визначити основні ризики енергетичної безпеки України.

Завдання 6.3. Розробити пропозиції щодо підвищення інвестиційної привабливості країни.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7

ТЕМА 7. ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ

Мета: дослідити механізми забезпечення зовнішньоекономічної безпеки, оцінити вплив глобалізації та міжнародної інтеграції.

Обговорення теоретичних питань:

1. Сутність і складові зовнішньоекономічної безпеки.
2. Основні ризики у зовнішньоекономічній сфері.
3. Валютна безпека як елемент зовнішньоекономічної стабільності.

4. Вплив міжнародних організацій на економічну безпеку.
5. Захист національних інтересів у зовнішній торгівлі.

Практичні завдання:

Завдання 7.1. Проаналізувати структуру зовнішньої торгівлі України (експорт/імпорт).

Завдання 7.2. Визначити ризики валютної безпеки на прикладі коливань обмінного курсу.

Завдання 7.3. Підготувати коротку аналітичну записку щодо шляхів посилення зовнішньоекономічної безпеки України.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 8

ТЕМА 8. СОЦІАЛЬНА, ДЕМОГРАФІЧНА ТА ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Мета: розкрити значення соціально-демографічних чинників і ролі інновацій у забезпеченні економічної безпеки держави.

Обговорення теоретичних питань:

1. Соціальна безпека як елемент економічної стабільності.
2. Демографічні виклики економічній безпеці.
3. Інноваційна безпека: сутність і загрози.
4. Людський капітал у системі безпеки держави.
5. Роль освіти і науки в інноваційній безпеці.

Практичні завдання:

Завдання 8.1. Проаналізувати показники зайнятості, рівня доходів і бідності населення.

Завдання 8.2. Визначити основні демографічні загрози економічній безпеці України.

Завдання 8.3. Навести приклади інноваційних рішень, що підвищують економічну безпеку держави.

Перелік орієнтовних тем для самостійної роботи студента

1. Сутність і структура економічної безпеки держави.
2. Національні інтереси як основа економічної безпеки.
3. Методологічні підходи до оцінювання рівня економічної безпеки.
4. Індикатори економічної безпеки: сутність, система та нормативи.
5. Макроекономічні чинники формування економічної безпеки держави.
6. Фінансова безпека як ключова складова економічної безпеки.
7. Бюджетна безпека та її вплив на стабільність державних фінансів.
8. Податкова безпека держави: проблеми та напрями забезпечення.
9. Боргова безпека як елемент фінансової стабільності.
10. Грошово-кредитна безпека та її індикатори.
11. Валютна безпека держави: сутність та механізми регулювання.
12. Банківська безпека як складова фінансової безпеки держави.
13. Фондовий ринок і його роль у забезпеченні економічної безпеки.
14. Страховий ринок у системі економічної безпеки.
15. Інвестиційна безпека держави: напрями та загрози.
16. Енергетична безпека як фактор сталого розвитку економіки.
17. Інноваційна безпека як умова конкурентоспроможності економіки.
18. Продовольча безпека в системі економічної безпеки держави.
19. Екологічна безпека як складова національної безпеки.
20. Демографічна безпека як фактор економічної стабільності.
21. Соціальна безпека та її вплив на економічну безпеку держави.
22. Інформаційна безпека у системі економічної безпеки.
23. Тіньова економіка як загроза економічній безпеці держави.
24. Корупція та її вплив на рівень економічної безпеки.
25. Економічна безпека підприємств як основа безпеки держави.
26. Регіональна економічна безпека: сутність і механізми забезпечення.
27. Міжнародна економічна безпека та глобальні ризики.
28. Економічна безпека в умовах воєнного стану.
29. Механізм державного управління економічною безпекою.

30. Інституційне забезпечення економічної безпеки в Україні.
31. Роль Національного банку України у забезпеченні фінансової безпеки.
32. Система моніторингу економічної безпеки держави.
33. Правове забезпечення економічної безпеки.
34. Стратегічне планування економічної безпеки держави.
35. Міжнародний досвід формування системи економічної безпеки.
36. Економічна безпека в умовах цифрової трансформації.
37. Кібербезпека у фінансово-економічній сфері.
38. Економічна дипломатія як інструмент забезпечення безпеки держави.
39. Вплив євроінтеграційних процесів на економічну безпеку України.
40. Пріоритети та напрями підвищення економічної безпеки України в післявоєнний період.

4. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова література

1. Економічна безпека : навч. посіб. : для студентів ВНЗ з прав. та екон. спец. / О. М. Кібік та ін. Одеса : Фенікс, 2018. 124 с.
2. Економічна та фінансова безпека України в умовах глобалізації / Варналій З. С. ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ : Знання України, 2020. 423 с.
3. Фінансово-економічна безпека: теоретико-правові аспекти : навч. посіб. / Резворович К. Р. та ін. ; М-во внутр. справ України, Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Дніпро : Біла К. О., 2019. 194 с.

Допоміжна література

4. Барановський О. І. Філософія безпеки: монографія: у 2 т. / О. І. Барановський. К. : УБС НБУ, 2014. Т. 1: Основи економічної і фінансової безпеки економічних агентів. 831 с.
5. Барановський О. І. Філософія безпеки: монографія: у 2 т. / О. І. Барановський. К. : УБС НБУ, 2014. Т. 2: Безпека фінансових інститутів. 715 с.
6. Економічна безпека України: стратегія та механізми забезпечення / А. В. Ставицький ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ : Аграр Медіа Груп, 2018. 461 с.

7. Ляхович О. О., Оплачко І. О. Економічна безпека та прозорість підприємств в умовах цифровізації. *Вісник НУВГП. Сер. Економіка*. 2021. Вип. 2 (94). С. 100–111.

8. Ляхович О. О. Особливості застосування інтегрального підходу до оцінки фінансово-економічної безпеки підприємств. *Фінансово-економічна політика в умовах інноваційного розвитку України* : монографія / Мельник Л. В., Ковшун Н. Е., Боднарчук І. Л. та ін. Частина 2. Київ : Видавничий дім "Кондор", 2021. С. 108–118.

9. Ляхович О. О., Добровольська В. В. Сутність та забезпечення фінансово-економічної безпеки банківських установ. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Сер. Економіка*. 2020. № 1 (89). С. 125–133.

10. Міжнародна економічна безпека України: теорія, методологія, практика / Вісіна Т. М. та ін. ; М-во освіти і науки України, Луцький нац. техн. ун-т. Луцьк : ІВВ Луцького НТУ, 2020. 210 с.

11. Фінансово-економічна безпека держави : словник-довідник / М-во внутр. справ України, Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ ; уклад.: Алексєєнко І. В. та ін. Дніпро : ДДУВС, 2021. 218 с.